

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
д.і.н., професору
Є.І. Бородіну

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, старшого дослідника Помази-Пономаренко Аліни Леонідівни на дисертацію Бойко Наталії Олександрівни «Право людини на судовий захист: публічноуправлінський аспект», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами

Дисертаційна робота Н.О. Бойко присвячена важливому завданню сучасної науки державного управління – дослідженню теоретико-методологічних засад публічноуправлінської діяльності в забезпеченні права людини на судовий захист.

Автор дисертаційного дослідження правомірно наголошує на тому факті, що сучасна модель публічноуправлінської діяльності органів системи правосуддя має базуватися на суспільному сприйнятті базових європейських цінностей. Тому, необхідно сформувавши таку парадигму держави, яка б була націлена на забезпечення прав людини в діяльності органів державної влади. Зазначене зумовило вибір теми, мету та основні завдання дисертаційної роботи й актуальність обраної проблематики. Автор науково вірно обґрунтовує предмет та об'єкт роботи, а також визначає основні методологічні засади публічноуправлінської діяльності.

Актуальність теми визначається також комплексним характером дисертаційного дослідження, його спрямованістю на вирішення конкретного наукового завдання в галузі державного управління – визначенні напрямів організаційного та інституціонального забезпечення публічноуправлінської діяльності в умовах конституційних змін, становлення соціальної, правової держави в Україні. Процес трансформації визначається модернізацією державотворчих процесів, реалізацією засад демократичного розвитку Української держави відповідно до базових європейських принципів.

Дисертація спрямована на вирішення конкретного наукового завдання в галузі управління – визначення реальних ефективних напрямів розвитку демократичного характеру суспільних відносин в Україні. Такі завдання наразі можливо вирішити лише через формування дієвих інструментів публічноуправлінської діяльності.

Дисертаційне дослідження Н.О. Бойко «Право людини на судовий захист: публічно-управлінський аспект» є своєчасним й актуальним, оскільки вирішує важливе завдання спеціальності «Публічне управління та адміністрування» – систематизацію інституціональних характеристик діяльності органів правосуддя та їх основне завдання щодо захисту прав людини. Крім того, в актуальності дослідження переконує вирішення у дисертації багатьох проблемних питань науки державного управління. Так, у дисертаційній роботі актуалізовано вирішення завдання розробки теоретико-методологічних засад формування концепту правозахисту та правореалізації в публічноуправлінській діяльності, його цілей, завдань, функцій; досліджено проблематику забезпечення прав людини в особливих умовах. Вдала структура роботи, логічно пов'язані напрями дослідження дозволили автору вмотивовано запропонувати власне вирішення складної й досить дискусійної проблеми гуманізації публічноуправлінської діяльності, що заслуговує на особливу увагу.

Зміст дисертаційної роботи та наукових публікацій за темою роботи засвідчують високу ступінь достовірності й обґрунтованості отриманих наукових результатів та зроблених висновків і пропозицій. Результати дослідження, висвітлені в дисертації, ґрунтуються на фундаментальній теоретико-методологічній основі. На це вказує дотримання здобувачем чітких методик їх отримання, ретельний аналіз значних обсягів наукової та нормативно-правової інформації за темою дослідження, застосування сучасних наукових методів. Про достовірність наукових результатів свідчить науковий апарат дослідження, ґрунтовний аналіз джерельної бази та побудована на застосування системного підходу методологія дослідження.

Важливим аргументом обґрунтованості результатів дослідження виступає той факт, що дисертація відповідає галузі знань, зокрема, напрямам досліджень: сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи управління; держава і влада як суспільні феномени; основні принципи та особливості державотворення; державне управління як система суспільних відносин; політичний і адміністративний аспекти державного управління; реформування державного управління; аналіз та адаптація зарубіжного досвіду. Наукова достовірність підходів та методів, практичних рекомендацій підтверджується додержанням базових методик наукового дослідження та тривалим часом роботи над темою дослідження, публікаціями й виступами на науково-практичних конференціях.

Наведені факти підтверджують актуальність дисертаційної роботи Н.О. Бойко, постановку мети роботи та завдань. Дисертаційне дослідження виконане у межах теми науково-дослідної роботи Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії

державного управління при Президентів України у межах науково-дослідної теми «Еволюція інститутів і форм публічного управління: теоретико-методологічні засади» (державний реєстраційний номер 0118U006488). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя та відповідно, забезпеченні права людини на судовий захист.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Н.О. Бойко в дисертаційній роботі досить вдало визначила самостійний напрям досліджень у науці державного управління – публічноуправлінський концепт забезпечення права на судовий захист. Особливу увагу слід приділити тому факту, що дисертантом вдало досліджено активне право на судовий захист (АПС – активне право на суд; Right to judicial protection – RJP) як права людини на власний розсуд і за власною волею визначати ступінь застосування і ступінь порушення конституційних прав і свобод на основі норм національного законодавства на основі природних прав людини. У дисертаційній роботі обрано новий підхід до реалізації публічноуправлінської діяльності шляхом поєднання інструментів організаційно-управлінських механізмів та суспільно-політичного діалогу. Такий підхід дозволив розробити автору конкретні рекомендації щодо оптимізації процесу реформування державного управління.

Дисертація Н.О. Бойко робота характеризується:

- науково вірним вирішенням низки завдань наукового дослідження, що сприяло запровадженню нової методології наукового аналізу публічноуправлінської діяльності;
- використанням масштабної джерельної бази за темою дисертації і загальним алгоритмом правоохоронної діяльності;
- відповідністю спрямованості дисертаційного дослідження предмету спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»;
- довідками про впровадження та апробацію отриманих у процесі дослідження наукових результатів за темою дисертації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Обраний Н.О. Бойко науковий підхід зумовив отримання низки нових наукових та практичних результатів. У дисертаційній роботі запропоновано виокремлення нових напрямів наукових досліджень у галузі науки державного управління. Суттєвим науковим здобутком дисертанта є аналіз й узагальнення напрацювань науки державного управління, що складають теоретичну і методологічну основу публічноуправлінської діяльності. Це дозволило не тільки проаналізувати сталі закономірності публічного управління, а й обґрунтувати уточнити поняття «судова влада», «правосуддя», «судові органи», «судова система».

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційної роботи, полягають у тому, що:

уперше:

– здійснено дослідження базових засад захисту прав людини в системі органів державної влади в Україні через комплекс функцій держави як теоретико-методологічної проблеми науки державного управління, й на цій основі запропоновано концептуалізувати трикомпонентну модель забезпечення права на судовий захист на основі парадигми відновлюваності, що являє собою інтегрований підхід до поняття відновлюваність з позицій інституціонального підходу, визначено підходи до формування системи правосуддя в контексті суспільного змісту публічного управління, розкрито сучасний стан та особливості нормативно-правового забезпечення публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя, організаційно-правового спрямування модернізації державного механізму правозахисту як напряму публічноуправлінських трансформацій; запропоновано концепцію захисту прав і свобод людини як соціального ресурсу (концепція соціального ресурсу, КСР); а також запропоновано теоретичну концепцію відновлюваного права на судовий захист (renewable right to judicial protection);

удосконалено:

– напрями й перспективи впровадження європейського й національного досвіду у сфері захисту прав людини в практику публічного управління в Україні й на підставі цього встановлено напрями та інституціональні форми функціонування спеціальних механізмів публічного управління у сфері судового захисту прав людини, а також розмежовано поняття «органи правосуддя», «органи судової влади» та «судові органи» з позицій концепту правозахисту, наведено авторську практичну модель формування національного механізму публічного правозахисту, розроблену на основі аналізу національного досвіду модернізації публічного управління;

– методологічні підходи щодо забезпечення раціонального змісту діяльності органів судової влади в демократичній державі в умовах трансформаційних змін, що базується на методах, способах, принципах і механізмах прийняття публічноуправлінських рішень щодо діяльності суб'єктів та об'єктів публічного управління у сфері захисту прав людини, на зарубіжному досвіді конституювання правозабезпечувальних механізмів; на цій основі пропонується наукова позиція щодо активного права на судовий захист (АПС – активне право на суд; Right to judicial protection – RJP) як права людини на власний розсуд і за власною волею визначати ступінь застосування і ступінь порушення конституційних прав і свобод на основі норм національного законодавства на основі природніх прав людини;

– наукові підходи щодо гуманізаційного контексту конституційної реформи у сфері правосуддя та розвитку ціннісної компоненти конституційних змін 2016 року в Україні, особливостей реалізації права на судовий захист в умовах правового режиму воєнного стану відповідно до ідеологеми «закони і звичаї війни», й на цій основі запропоновано авторська

теоретична концепція гарантування державою права на судовий захист в особливих умовах, що базується на судово-правовому консенсусі в системі суспільних відносин;

набули подальшого розвитку:

– сучасні концепти внутрішнього змісту права на судовий захист як теоретико-методологічного принципу державного управління, класифікації внутрішньоінституціональних принципів захисту прав людині органами та установами судової влади, формування інститутів в системі органів судової влади, що дозволило запропонувати теоретичну модель взаємозв'язку між наукою державного управління та права на судовий захист як суспільним феноменом, детермінованим позитивним правом, при цьому така модель може бути використана для аналізу та прогнозування впливу змін у правозахисті на сутнісну оцінку трансформації системи державного управління;

– тлумачення базових функцій держави в умовах цивілізаційних викликів сьогодення у контексті конституційних змін та деформації усталених зав'язків в системі державного управління, що знайшло свій прояв в запропонованій механізмі публічного правозахисту, який поєднує державні, суспільні та приватні інститути; при цьому такий механізм відповідає європейській ідеологемі доступності правосуддя; на цій основі розроблено практичну модель формування національного механізму публічного правозахисту, який поєднує державні, суспільні та приватні інститути; при цьому такий механізм відповідає європейській ідеологемі доступності правосуддя;

– напрями та практичні заходи з розбудови ефективної системи державного гарантування прав людини на судовий захист в умовах зовнішніх викликів, які орієнтовані на імплементацію європейського юридичного сервісного механізму, що базується на європейських стандартах демократії, принципі пропорційності, базових європейських цінностях й на цій основі обґрунтовано авторську концепцію публічноуправлінського механізму «flexible law» у сфері забезпечення права на судовий захист.

Достовірність результатів і висновків дослідження забезпечується чітко визначеною методологією, відповідністю методів дослідження його меті і завданням, якісним аналізом значного обсягу теоретичного матеріалу. Задум дослідження згідно з визначеною метою відображено в роботі досить повно й переконливо, що підтверджується як архітектонікою дисертації, її логічно структурованим змістом, так і самим її текстом. Зміст дисертаційної роботи та наукових публікацій Н.О. Бойко за темою дисертаційного дослідження засвідчують належний рівень достовірності й обґрунтованості отриманих наукових результатів та зроблених висновків і пропозицій. Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити найбільш суттєві моменти, чітка їх аргументація. У першу чергу, показником цього є запропонована авторська методика виявлення базових протиріч становлення системи державного управління, визначення сутнісних характеристик державного управління та його концептуальні засади.

Дисертаційне дослідження відповідає напрямом спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»: сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи державного управління; закономірності, особливості, тенденції та основні чинники державотворення та державного управління; доктрини, концепції, теорії державного управління, світові тенденції їх розвитку та порівняльний аналіз; державне управління як система; реформування державного управління; аналіз і адаптація зарубіжного досвіду.

Дисертанткою доведено, що міжнародні стандарти захисту прав людини становлять лише той необхідний мінімум соціально-змістовних ознак держави, концентроване ядро широко визнаних суспільних цінностей, які мають бути забезпечені у діяльності органів влади.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Наукові результати дисертаційного дослідження Н.О. Бойко висвітлені у 6 наукових статтях, 13 матеріалах конференцій, навчальних виданнях, із яких: 2 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 статей у наукових виданнях зарубіжних держав з напрямом, за яким підготовлено дисертацію; 1 стаття – у інших виданнях, 1 стаття в зарубіжних наукових виданнях, що індексуються в наукометричній базі Web of Science. В опублікованих працях розкрито основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації. Детальний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій дисертанта і основних положень дисертацій.

5. Практична значення і впровадження результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення роботи полягає в тому, що полягає в розробці теоретико-методологічних та практично-прикладних положень, викладених у пропозиції, що можуть бути реалізованими та становити основу системи публічного управління в забезпеченні раціонального змісту діяльності органів судової влади з метою захисту конституційних прав людини.

Проведене дисертаційне дослідження створює передумови для подальших розробок у сфері діяльності правозахисної діяльності. Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи визначається комплексним характером дослідження і полягає в тому, що його результати в сукупності створюють теоретичну, методологічну та методичну базу для фундаментального обґрунтування концепції реформування державного управління в Україні.

Важливо зазначити, що в чинному законодавстві України має бути закріплена така концепція співвідношення особи, держави та інших суспільних інститутів у сфері діяльності органів правосуддя, яка дала б змогу не лише змінити зміст публічноуправлінської діяльності, а й сприяти формуванню комплексу заходів органів влади за умови, що національні заходи можуть бути змінені лише в тому разі, якщо, по-перше, такі заходи необхідні для досягнення суспільно важливої мети і національна держава нормативно їх закріпила; по-друге, відповідні правореалізаційні заходи є пропорційними тоді, коли неможливо досягти загальної мети, якщо вживати менш суворих заходів з обмеження прав громадян.

6. Використання результатів роботи

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції дисертації були враховані та використані при розробці пропозицій щодо діяльності органів судової влади та впроваджуються в діяльності Третього апеляційного адміністративного суду (довідка про впровадження № 01/30/23 від 01.08.2023 року). Запропоновані висновки та результати дослідження були враховані у діяльності Дніпропетровського окружного адміністративного суду (довідка про впровадження від 11.10.2023 р.).

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації

Відзначаючи високий рівень обґрунтованості науково-теоретичних положень дисертаційної роботи, її цілісність і логіку викладення матеріалу, доречно зробити декілька зауважень та звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи.

1. Дисертантка зосередила увагу і, на нашу думку, добре впоралася з завданням формування теоретико-методологічних засад і практичному обґрунтуванні ствердження сучасного концепту публічноуправлінської діяльності в умовах становлення соціальної, правової держави як наряду сучасного державотворення в Україні. На підставі цього було розроблено комплекс засобів удосконалення механізмів публічного управління щодо забезпечення функцій держави у сфері правозахисту та правореалізації. Проте надмірна деталізація окремих складових захисту прав людини переобтяжила зміст теоретичного аналізу проблеми діяльності органів правосуддя. У той же час, оцінка впливу суб'єктивних факторів на зміст управлінських відносин на центральному та регіональному рівні не дістала достатнього розвитку в даній роботі.

2. У другому розділі подано аналіз зарубіжного, зокрема європейського досвіду впровадження засад публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя щодо забезпечення права на судовий захист. Вважаємо, що у дисертаційному дослідженні доцільно було більш предметно проаналізувати практику правозахисту в сучасних умовах, й на цій основі

спробувати екстраполювати ті тенденції, що виникають у сфері внутрішньої політики, на загальні принципи управління, наприклад, подати науковий аналіз формування ієрархічних принципів правозахисного концепту.

3. Дисертантка подає власне визначення поняття «правосуддя», яке є науково обґрунтованим та достатньо новим у галузі науки державного управління. Загалом погоджуємося із запропонованим підходом до визначення даної категорії. Надалі, авторка переходить до аналізу відповідної діяльності. На нашу думку, доцільно було більше уваги приділити також поняттю «судова влада» та вказати більш детальні характеристики, що відрізняють їх один від одного.

4. Дисертаційна робота містить достатню кількість дослідницького матеріалу, структурованого за напрямками дослідження особливостей державного забезпечення права на судовий захист. Дисертантка за власною методологічною схемою структурувала наявні дослідження публічноуправлінського аспекту даного права в контексті проблематики реформування органів влади, розвитку процесу децентралізації, що систематизовані за критеріями системного аналізу. На нашу думку, отримані авторкою та запропоновані нею в тексті дисертації наукові результати, суттєво розвивають напрям визначення закономірностей, особливостей, тенденцій та основних чинників розвитку державотворення у форматі забезпечення конституційних прав і свобод. Разом із тим, важливі розробки дисертантки не завжди відображені у висновках до розділу та загальних висновках, хоча саме вони наочно свідчать про науковий рівень дисертанта та внесок у наукові розвідки публічного управління. До того ж, елементи наукової новини варто було структурно поєднати у межах саме 3 розділу.

Висловлені зауваження та дискусійні положення мають в основному рекомендаційний характер для подальшого розширення досліджень цього наукового напрямку. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну значущість.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Висловлені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки та значущості дисертаційної роботи Бойко Наталії Олександрівни, яка в межах визначених автором цілей і завдань є цілісним, закінченим дослідженням важливої актуальної проблеми. Винесені на захист нові положення, висновки та рекомендації є достовірними, а сформована наукова новизна логічно розкривається в роботі. Рівень дисертаційного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача. Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи обґрунтовані, мають теоретичне та практичне значення для розвитку галузів «Публічне управління та адміністрування».

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково-

теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь обґрунтованості наукової новизни, теоретична та практична значущість, стиль викладення матеріалу й оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Право людини на судовий захист: публічноуправлінський аспект» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає галузі знань 28 «Публічне управління і адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Бойко Наталія Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
старший дослідник,
начальник наукового відділу
проблем державної безпеки
навчально-науково-виробничого центру
Національного університету
цивільного захисту України
ДСНС України

Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО

Підпис *Аліни Помази-Поньмаренко*

ЗАСВІТАЧУЮ

УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР КАНДИДАТ ПСИХОЛОГІЧНИХ
НАУК, СТАРШИЙ НАУКОВИЙ СПРОБІТНИК

А.Ю. Анд...

